

A tunéziai biztonsági és védelmi szektor reformjának eredményei és nehézségei az „arab tavasz” után

The Results and Difficulties of the Reforms

of the Tunisian Security and Defence Sectors After the Arab Spring

---

Éva Ádám

Összefoglaló: Elemzésemben a tunéziai biztonsági és védelmi szektor elmúlt évekbeli fejleményeit és az előttük álló kihívásokat mutatom be röviden. A tunéziai belbiztonsági szervezetek erőszakos fellépése hozzájárult a „jázminos forradalom” kirobbanásához, a védelmi erők higgadtsága és a forradalmárok mellé állása pedig a békés politikai átmenethez vezetett. Az új politikai rezsim ezért megjutalmazta a korábbi rendszerek által marginalizált védelmi szektort, amely ma már a belbiztonsági szervekkel vetekszik az anyagi erőforrások, az autonómia és a képességek terén. A biztonsági szektor azonban megőrizte a hagyományosan átláthatatlan és esetenként korrupt működését. A kettő együtt viszont hatékonyan lépett fel a terrorizmus ellen és a határvédelem terén. Ugyanakkor a koronavírus-járvány miatt tovább romló társadalmi-gazdasági helyzet következtében egyre fokozódó utcai erőszak növelni fogja a két szektorra helyeződő nyomást.

Kulcsszavak: Tunézia, biztonsági szektor, védelmi szektor, haderőfejlesztés, koronavírus

Abstract: *In my analysis, I briefly present the developments in the Tunisian security and defence sectors in the recent years and the challenges they face. The violent actions of the Tunisian national security organizations contributed to the outbreak of the "Jasmine Revolution", while the restraint of the defence forces and their support of the revolutionaries led to a peaceful political transition. The new political regime has therefore rewarded the defence sector marginalised by the previous regimes, which now rivals internal security agencies in terms of material resources, autonomy and capabilities. However, the security sector has remained traditionally opaque and sometimes corrupt. Together, the two sectors have acted effectively against terrorism and at border protection. At the same time, increasing street violence due to the worsening socio-economic situation caused by the coronavirus pandemic will increase the pressure put on the security and defence sectors.*

Keywords: *Tunisia, security sector, defence sector, force development*

Bevezető

Az „arab tavasz” során hatalomra került új kormányok egyik legsürgetőbb feladata a biztonsági és a védelmi szektor megreformálása és a haderőfejlesztés volt. A biztonsági szektorba olyan szervezetek tartoznak, mint a rendőrség, a nemzeti gárda és az elnöki gárda, míg a védelmi szektort alapvetően a fegyveres erők légi, szárazföldi és tengeri erői alkotják. Ezeket kiegészítik még az ellenőrzésük alá tartozó egyéb

rendvédelmi és hírszerző alszervezetek. A reformok alapvető oka az volt, hogy a biztonsági és a védelmi szervezetek a korábbi politikai rezsimek védelmezői/hívei voltak, illetve az új politikai vezetésnek fel kellett készülnie a regionális biztonsági környezetből adódó belső és külső biztonsági kihívásokra.¹ A társadalmak egészét megfigyelő (és megfélemlítő) rendvédelmi architektúra garantálta évtizedekig, hogy az arab diktátorok – a népességrobbanással párhuzamosan – a jólét növeléséhez szükséges gazdasági és társadalmi fejlődés elmaradása, illetve a romló tendenciák ellenére is fenntartsák a hatalmukat. Egyes elemzők szerint a 2010–2011-ben tanúsított magatartásukkal – néha brutalitásukkal – a rendvédelmi szervezetek közvetlenül is hozzájárultak ahhoz, hogy kialakuljanak a rezsimek megdöntéséhez szükséges kritikus tömegek (Ashour, 2013). A biztonsági szervezetek belbiztonsági alszervezeteinek reformja az „arab tavasz” után nem, vagy csak részlegesen zajlott le.

Ahogy a legtöbb arab államban a rendvédelmi szervezetek brutalitása volt a katalizátor a tüntetésekhez, úgy a hadsereg magatartása döntötte el azok végkimenetelét és az új politikai rezsim jellegét. Az, hogy Tunéziában a 2010. december és 2011. január között, 28 nap alatt lezajlott „jázminos forradalom” vér nélkül ért véget, annak volt köszönhető, hogy Zajn al-Ábidín bin Ali (Zine El Abidine Ben Ali), aki az országot 1987 és 2011 között kormányozta, valamint elődje a védelmi szektort jelentősen háttérbe szorította a rendvédelmi szektorral szemben. Míg a belügyminisztérium és a hozzá tartozó belbiztonsági szervezetek politikai, társadalmi és gazdasági előnyöket élveztek, addig a hadsereg javarészt a barakkokba szorult vissza, és csak minimális támogatottságot kapott (Éva, 2020, 4–5. o.). A forradalom során így nem volt nehéz döntés a vezetői részéről, hogy a rezsim helyett a demokráciát támogassák. A gazdasági érdekeik azt diktálták, hogy a forradalmárok mellé álljanak, és mivel évtizedekig távol maradtak a politikától, nem kívántak politikai hatalmat gyakorolni a diktátor távozása után sem.

A biztonsági és a védelmi szektorok reformjának a célja nyilvánvalóan az új politikai rezsimek, illetve az országok belső és külső biztonságának a megalapozása. Az utóbbiakért felelős szervezetek meggyengülése okozta tényleges és szubjektív fenyegetettség bizonytalan politikai átmenet vagy eredménytelen reformok esetén könnyen politikai, vallási vagy katonai szektarianizmushoz vezethet (Soler i Lecha, Colombo, Kamel és Quero, 2016, 46–47. o.). A biztonsági és a védelmi szektor helyzetének konszolidálása – az átmeneti kormány elismerése, a milíciák leszerelése és a reguláris hadseregbe történő integrálása – után még számos kihívással kell szembenéznie annak a kormánynak, amely e szektorok reformját tűzi ki célul. Egyrészt ez nemcsak egy technikai, hanem politikai kérdés is, mivel megtalálhatóak közöttük a régi rezsim és az új politikai pártok hívei és szövetségesei is, így a változásokkal szembeni külső és belső ellenállásra is kell számítani. Másrészt a kormánynak rendelkeznie kell egy hozzáértő szakértői testülettel

1 A szakirodalomban gyakran nevezik az arab diktatúrákat ún. *mukhábarátnak* vagy titkosszolgálati államoknak. Ezek biztonsági apparátusa elsősorban a politikai rezsim biztonságáért és az ország belső biztonságáért felel, és csak másodsorban a külső biztonságért.

és a szükséges gazdasági forrásokkal. E kettő tekintetében az állam nagymértékben rászorulhat más országok támogatására is. Végül, de nem utolsósorban fontos, hogy a regionális és a globális biztonsági és gazdasági helyzet nyugodt környezetet teremtsen a reformok végrehajtásához. A Közel-Kelet térségéről tudjuk, hogy a világ legkevésbé integrált része, ennél fogva sokkal jobban ki van szolgáltatva a külső befolyásnak és hatásoknak.

Az alábbi elemzésben a tunéziai biztonsági és védelmi szektornak az elmúlt évekbeli fejleményeit és az előttük álló kihívásokat mutatom be röviden. A célom az, hogy beszámoljak a két szektornak az állambiztonságban betöltött szerepében lévő korábbi egyensúlytalanság megszűnéséről, és csupán felvillantom a reformok néhány hiányosságát és az állambiztonság szempontjából felmerülő problémákat. Elemzésemben nem foglalkozom a két szektor képviselői és a politikai pártok között zajló vitákkal és napi ügyekkel.

A két szektor helyzete az „arab tavasz” előtt

A jázminos forradalom kirobbanásában és lezárulásában egyaránt meghatározó szerepet játszottak a biztonsági és a védelmi erők, pontosabban a köztük lévő világnézetbeli különbségek. 2010 decemberében a rendőrségi túlkapások ellen kezdődtek a tunéziai tiltakozások vidéken, amelyekre a belbiztonsági erők rendszeresen erőszakkal válaszoltak. 2011 januárjában a hadsereg felszámolhatta volna a tüntetéseket, ha a belbiztonsági erőkkel együtt a rezsim mellé áll, azonban a későbbi vezérkari főnök határozottan a forradalmárok mellett foglalt állást (Ferwagner, 2013, 24. o.). A januári események során a hadsereg számos alkalommal megakadályozta, hogy a rendőrség és más belbiztonsági szervezetek még keményebb erőszakot alkalmazzanak a tüntetők ellen. Rasíd Ammár tábornok többször is kijelentette, hogy ha a rendőrség és a gárda erőszakhoz folyamodik, azt a hadsereg válaszcsoportja fogja követni ellenük (Taylor, 2014, 71. o.). Mivel a tunéziai hadsereg közel-keleti viszonylatban csak egy kicsi és hagyományosan apolitikus szervezet, fel sem merült, hogy az átmeneti kormány vezető pozícióját Rasíd Ammár tábornok vagy más katonai vezető lássa el (Kirkpatrick, 2011). Habíb Burgiba (Habib Bourguiba) (miniszterelnök 1956–1957-ben, elnök 1957 és 1987 között) és az őt elnökként követő Bin Ali több évtizedig dolgozott azon, hogy a belbiztonsági szervezeteket a rezsim mellé állítva megelőzzék egy katonai puccs lehetőségét. Ez végső soron odavezetett, hogy Bin Ali 2011-re teljesen elveszítette a marginalizált hadsereg lojalitását és támogatását.

A függetlenség elnyerése utáni Tunézia első vezetője, Habíb Burgiba két fontos okból döntött úgy, hogy az ország erőforrásait a belső biztonságra, a gazdaságra, az oktatásra és egyéb területekre fordítja a hadsereg növelése és fejlesztése helyett. Az egyik ilyen tényező az volt, hogy az arab országokban a katonai hatalomátvitelre számos példát látott, vagyis a rezsimbiztonság érdekében fontos a hadsereg szoros ellenőrzés alatt

tartása. A másik tényező Tunézia mérete és elhelyezkedése volt. Afrika egyik legkisebb országát nyugatról, illetve keletről Algéria és Líbia fogja közre, azaz Afrika legnagyobb államai közül kettő is. Az erőviszonyok felmérése után Burgiba a jószomszédi viszonyra, a nagyhatalmi (amerikai és francia) támogatásra, valamint a nemzetközi szervezetek (az Arab Államok Ligája és az Afrikai Egységsszervezet) védőernyőjére bízta az állam külső biztonságát (Taylor, 2014, 73–74. o.). Az ország védelmi kiadásai így az éves költségvetésének mindig csak egy töredékét tették ki, s a hadsereg kicsi, gyengén felszerelt és alulfizetett maradt. Mivel a külső biztonságban nem játszottak jelentős szerepet, a fegyveres erők feladatai az infrastrukturális fejlesztésekre összpontosultak. A tunéziai hadsereg fejlettsége és képzettsége így egészen más irányba haladt, mint a térség többi államainak a fegyveres erőié. Burgiba a védelmi szervezetek lojalitását azzal érte el, hogy a vezetőiket a társadalom felső osztályából választotta ki, akik a földközi-tengeri partvidék nagyvárosaiból származtak, ahonnan Burgiba és Bin Ali családja is.

Az ország függetlenségének visszaszerzése után a rezsim biztonsága érdekében Burgiba számos intézkedést hozott a biztonsági és a védelmi szektorban (Grewal, 2016). Azonnal elkülönítette egymástól a belbiztonsági és a védelmi erőket, így például a nemzeti gárdát a védelmi minisztérium hatásköréből a belügyminisztériumába helyezte át. Megtiltotta, hogy a védelmi erők tagjai és családtagjaik politikai pártokhoz vagy csoportokhoz csatlakozzanak. Az apolitikus életvitelért cserébe a hozzá leghűségesebb tagjait hamar magas és jól fizető pozíciókba helyezte, amivel több évtizedre garantálta a lojalitásukat. Burgiba sokkal nagyobb erőforrást mozgósított az ország gazdasági termelésének a növelésére, az infrastrukturális fejlesztésekre vagy a közoktatásra, mint a honvédelemre. A belső és a külső biztonsági helyzetnek a hetvenes és nyolcvanas évekbeli romlása miatt az elnök hirtelen megnövelte az ország védelmi kiadásait, és hozzájárult a biztonsági és a védelmi szervezetek fejlesztéséhez. Az akkoriban kirobbant néhány sztrájk és tüntetés alkalmával a két szektorba tartozó szervezetek egyöntetűen a politikai rezsim védelmében léptek fel, és felszámolták a demonstrációkat. Ennek az időszaknak a nyertese volt Bin Ali, aki a katonai körökből a belügyminisztérium ranglétráján kapaszkodott fel a legmagasabb pozíciókba, majd 1987-ben, már miniszterelnökként, egy vérmentes puccs során átvette a hatalmat Burgibától.

Bin Ali – elődjéhez hasonlóan – alacsony szinten tartotta a védelmi erők létszámát, költségvetését és fejlettségi szintjét, ám növelte a belbiztonsági szervezetek forrásait és presztízsét. A védelmi erők szerepe az ő idejében is az infrastruktúra-fejlesztésekre korlátozódott, vagy például a hadsereget az ENSZ békefenntartó misszióiba delegálta, amivel növelte az ország presztízsét, és távol tartotta magától a katonaságot. 1991-ben – egy állítólagos puccskísérlat ürügyén – a védelmi minisztériumhoz tartozó szervezetek a hadsereg több száz vezetőjét bebörtönözték, ami súlyos csapást jelentett annak cselekvőképességére és presztízsére egyaránt (Grewal, 2016). Bin Alinak a feltételezett elmozdítása miatt teljesen megrendült a bizalma a védelmi erők tagjaiban, és soha többé nem nevezett ki közülük senkit politikai pozícióba vagy biztonsági szervezet élére.

Az 1990-es években a belbiztonsági szervezetek méretének és erőforrásának a felduzasztásával Tunézia valódi rendőrállammá vált. 2010-ben az elsősorban a Bin Ali-rezsim biztonságáért felelős nemzeti gárda költségvetése 50 százalékkal magasabb volt, mint a szárazföldi, légi és tengeri erőké együttvéve (Taylor, 2014, 75. o.).

Az erős állami kontroll és a fejletlenség ellenére az utóbbi évtizedekben a tunéziai fegyveres erők egy valódi nemzeti hadsereggé kovácsolódtak össze, amelyben egyenlően képviseltették magukat a különböző földrajzi régiók és társadalmi osztályok. Bin Ali meghagyta a katonai döntéshozók önállóságát, így bármely krízishelyzet esetén elég nagy volt a hadsereg vezetőinek a mozgástere, s nem gyakorolt fölöttük az állam olyan kontrollt, mint a belügyminisztériumhoz tartozó szervezetek fölött (Taylor, 2014, 77. o.). A politikai és társadalmi marginalizált helyzet, ugyanakkor a döntési önállóság biztosítása olyan kombinációt hozott létre 2010-ben, amely megpecsételte Bin Ali rezsimjének sorsát. A védelmi erőknek nem volt semmi veszteni valójuk, viszont a rezsimváltásból nagyon sok előnyt kovácsolhattak. Így Rasíd Ammár tábornoknak, a szárazföldi erők vezérkari főnökének az a döntése, hogy a forradalmárok mellé áll, nem csupán egy hazafias gesztus volt, hanem józan gazdasági kalkuláció is. A belbiztonsági szervezetek kemény intézkedései és a védelmi erőknek a forradalom mellé állása valójában nemcsak a hadsereg presztízsén, de a társadalmi és gazdasági helyzetén is jelentősen javított 2011 után.

Reformok a forradalom után

Míg korábban a politikai és a belbiztonsági, valamint a védelmi szervezetek vezetői jól láthatóan elkülönültek, és az utóbbiak közül nem kerülhetett ki az előbbi kettő vezetője, a forradalom után a hadseregnek megnőtt a befolyása mindkettőben. Már 2011-ben több kormányzóságnak az élére korábbi katonai vezetőket helyeztek az átmeneti kormány, továbbá a védelmi minisztérium nemzeti biztonságért felelős vezetője, a nemzeti gárda parancsnoka és a vámhatóság új irányítója is volt katonai vezető lett (Grewal, 2016). Rasíd Ammár a védelmi erők vezérkari főnöke lett. Ez a pozíció addig hiányzott, mert maga Bin Ali gyakorolta a vezérkari főnöki szerepet, mert el akarta kerülni, hogy a védelmi erők különböző szárnyai összehangoltan, központositottan működjenek – az ő fennhatósága nélkül. Egyes megfigyelők szerint Ammár 2011 után a tényleges védelmi miniszteri feladatokat is ellátta, így a befolyása nagyobb volt, mint a poszt tulajdonosáé.

2012 után megkezdődött a biztonsági és a védelmi szektor irányításának a decentralizálása. A reformot a belpolitikai folyamatok, a belbiztonsági helyzet romlása és a regionális biztonsági környezet együttesen befolyásolták. Annak ellenére, hogy a forradalom után szekuláris–iszlamista nagykoalíció jött létre a tunéziai parlamentben (Éva, 2020), az nem vezetett konszenzusos kormányzáshoz, sőt a létrejött politikai polarizáció komoly társadalmi feszültséget okozott a szekularizmus és az iszlamizmus hívei között,

továbbá az al-Káida is aktívvá vált Tunéziában a helyi filiáléja, az Ukba Bin Náfi Brigád révén. 2013-ban szélsőséges iszlamisták egy merénylet során megölték két baloldali politikust, Sukri Bilidet és Muhammad Bráhímit, a védelmi erők és az Ukba Bin Náfi Brigád között fegyveres harcok kezdődtek az ország nyugati felén, Kaszrín kormányzó-ságban, amelynek több tucat halálos áldozata volt mindkét oldalon. Ezek az események ártrendeződéshez vezettek a biztonsági és a védelmi szektor vezetői között. Például a politikai ellenfelei megszabadulhattak a népszerűsége ellenére is Bin Ali rezsimjéhez kötődő Ammár tábornoktól.

A korábbi egyszemélyes vezetés helyett több szervezet együtt kezdte el gyakorolni a biztonsági és a védelmi szektor irányítását. Így ma már az elnök, a miniszterelnök, a védelmi miniszter, a Nemzeti Védelmi Tanács és számos más szereplő közösen látja el a vezetői feladatokat. A katonaság élén fontos változások történtek: Ammárhoz hasonlóan több, a korábbi rezsimhez kötődő vezetőt is leváltottak, és a helyükre Tunézia korábban háttérbe szorított régióiból neveztek ki újakat. Ezzel a nagykoalíciós kormány a politikai feszültségek ellenére is biztosítani tudta, hogy az Egyiptomban 2013-ban lezajlott katonai puccs hatására a védelmi erők ne tegyenek hasonló lépéseket a politikai döntéshozatal hatékonyságának hiányával küzdő tunéziai kormány elmozdításáért (Grewal, 2016). Egyúttal pedig kialakult egy újabb privilegizált réteg a fegyveres erők körében, akik nem a tehetségük miatt, hanem a földrajzi származásukból adódóan lettek kedvezményezettek. Ezzel is szavazatokat próbált gyűjteni a kormány Tunézia leszakadt régióiban.

A regionális biztonsági helyzet romlása is a kormánynak kedvezett, mivel a terrorizmus elleni harc és az országhatárok védelmének növelése kapcsán lehetősége adódott a fegyveres erők kapacitásának a lekötésére. Ugyanakkor az intézkedések hatékonyságát növelni is kellett, mert a romló biztonság nagyon rossz fényt vetett a politikai vezetésre. Ezért döntés született a védelmi erők költségvetésének növeléséről, az eszközök és a működés korszerűsítéséről, valamint a nemzetközi együttműködések növeléséről. Ezzel egyértelművé vált, hogy az előző rezsim idején jellemző egyensúlyi eltolódás a belbiztonsági szervezetek javára kezdett átbillenni. A forradalmat követő öt év alatt a védelmi minisztérium költségvetése például átlagosan évi 21 százalékkal növekedett, így kezdte megközelíteni a belügyminisztériumét (Grewal, 2016), sőt 2019-ben majdnem pontosan ugyanakkora volt: egyenként nagyjából 325 milliárd forintnak megfelelő tunéziai dinár (Marszad Mízánijja, 2020).²

2011-et követően a tunéziai kormány több védelmi együttműködési megállapodást kötött más országokkal, illetve a védelmi erők a kiképzés terén tették ezt azok honvédelmi szervezeteivel. Ezek közül a legfontosabbat Tunézia az Amerikai Egyesült Államokkal kötötte, amely nemcsak védelmi eszközök beszerzéséről szólt, de Washington NATO-szövetségesnek is nyilvánította, s ezzel számos kedvezményre jogosította fel az észak-afrikai országot (Grewal, 2016). Az USA mellett Törökország és a Perzsa-öböl

2 Összehasonlításképpen: Magyarországnak csak a honvédelmi költségvetése több mint 500 milliárd forint volt 2019-ben (Révész, 2019).

monarchiái is felajánlották a biztonság és a védelem terén történő együttműködésüket. Mindez nagyon fontos például a kutatás-fejlesztés területén, mivel Tunézia arra törekszik, hogy saját maga tervezze meg és gyártsa le a védelmi eszközeit, s ebben már ért is el sikereket (Grewal, 2016). 2015 óta – az Egyesült Államok és az Európai Unió támogatásának köszönhetően – a védelmi erők képességfejlesztésében komoly eredményeket ért el, és a biztonsági és a védelmi szektor szervezetei együtt hatékonyan léptek fel a határvédelem és a terrorizmus elleni harc területén is (Shah és Dalton, 2020). Erre egyrészt azért volt nagy szükség, mert Líbiában a polgárháborús helyzet lezárulása után sem jött létre valódi egységkormány, így biztonsági vákuum alakult ki Tunézia szomszédságában.

Másrészt Tunéziában már nemcsak az al-Káida, hanem az Iszlám Állam terrorszervezet ottani fiiláléja is komoly biztonsági fenyegetést jelentett, amely 2015-ben vált aktívá az országban. Érdekes adat, hogy az utóbbi években lakosságárányosan a tunéziai külföldi harcosok száma volt a legmagasabb a Líbiában, Szíriában és Irakban jelen lévő dzsihádisták szervezetekben (Lounnas, 2019, 104. o.). Így a tunéziai kormánynak egyrészt hatékony terrorellenes küzdelmet kell vívnia belföldön, miközben a hazatérő harcosok elítélése, bebörtönzése és repatriálása is dilemmát okoz. Az alapvető probléma, hogy a terrorizmus nem tekinthető pusztán biztonsági és védelmi kérdésnek. Bár az ország ezekért felelős szektorai sikeresen vívták meg harcukat a terrorszervezetekkel a Bardo Múzeumban történt 2015-ös vérengzés óta, és a szélsőséges ideológiát terjesztő csoportokat betiltotta és kontroll alatt tartja az állam, valójában nem lehet fizikai határokat szabni ezen ideológiáknak, amelyek ma már javarészt az online térben terjednek (Lounnas, 2019, 113. o.). Emellett az extrém ideológiák és szervezetek követése nem csupán a meggyőződésen alapul, hanem társadalmi-gazdasági okai is vannak. A gazdasági nehézségek okozta egyéni problémák – elsősorban a munkanélküliség növekedése és a jövőbeli kedvező kilátások hiánya – a militáns iszlamista szervezeteknek kedvez, amelyek így könnyen növelik a támogatói bázisukat és a tagjaik számát (Serrano, 2019). A munkanélküliségre vonatkozó hivatalos adatok Tunéziában is romló tendenciákat mutatnak, de a hivatalosan vagy „feketén” fizetett bér sem biztosít stabil megélhetést, ezért nagy az országot munkavállalás céljából elhagyók száma, akik közül sokan a militáns szervezetekhez csatlakoznak (Serrano, 2019).

Az USA és az európai államok – leginkább Nagy-Britannia és Franciaország – az elmúlt években oktatási és képességfejlesztési támogatást nyújtottak a tunéziai biztonsági és védelmi szektor alkalmazottai számára. A tréningek nemcsak a helyszínen zajlottak, de képzéseket indítottak nekik a legjobb amerikai és európai egyetemeken és katonai akadémiákon is. A franciák egy ilyen létesítést is Gafszában. A NATO célja az volt, hogy a tunéziai biztonsági és védelmi szektor fejlesztésének köszönhetően lehetővé váljon az interoperabilitás Tunézia és a NATO-missziókban részt vevő többi ország védelmi erői között. Ez az együttműködés elsősorban a NATO Mediterrán Dialógus

programja keretében valósul meg. Az Egyesült Államok számára Tunézia stabilitása lehetőségteremtett arra, hogy létrehozson egy drónok indítására alkalmas katonai bázist Banzart (Bizerte) városa mellett (Shah és Dalton, 2020). A tuniszi kormány a nyugati szomszédos országgal, Algériával a terrorizmusellenes küzdelemben működik együtt, és közösen végzik az országhatár ellenőrzését. Bár Tunézia védelmi és biztonsági szektorának reformfolyamataira és a szektorok nagyobb transzparenciájára egyértelműen jó hatással van a nyugati demokratikus államok tudástranszfere és támogatása, az ottani politikai diskurzus részét képezi az a nézet is, miszerint ezáltal az ország túlságosan átláthatóvá és kiszolgáltatottá válik a támogató országok felé (Ashour, 2013).

Az ország védelmi szektorának reformja és a belső és külső biztonságban betöltött szerepe mindenképpen csökkentette a belügyminisztérium és az ahhoz tartozó biztonsági szervezetek jelentőségét a forradalom utáni Tunéziában. A belbiztonsági és a hírszerzési szervezeteknek továbbra is megmaradt a stigmatizált voltuk, s ezen nem javított, hogy őket nem vonták felelősségre a korábbi politikai rezsimek idején elkövetett erőszakos tevékenységükért, ráadásul a forradalom után sem vált transzparenssé a szervezeti felépítésük és a tevékenységük. Ezért a fenntartásuk és bővítésük korántsem élvez társadalmi támogatottságot. A kormány ilyen irányú tevékenysége azt a látszatot kelti, hogy a rezsim a saját biztonságát félti (Matei és Kawar, 2019). Bár a hírszerzési szervezeteknek egyértelműen pozitív szerepük volt a terrorizmus elleni harc sikerében, ám csupán a védelmi szervezetek kapnak sajtónyilvánosságot, és ők azok, akik aktívan és láthatóan jelen vannak az ország nyugati tartományjaiban az iszlamista szervezetek ellen folyó harcban.

A biztonsági szektor reformjának eddigi elmaradása a politikai akarat és képesség hiányának a következménye lehet (Bouguerra, 2014, 5. o.), de okozhatja a szektorban dolgozóknak a reformokkal szembeni ellenállási képessége is (Hanlon, 2012, 26–27. o.). Ugyanakkor nem példa nélküli, hogy egy forradalmat követően az új politikai rezsim és a társadalom között az első években nem alakul ki akkora bizalom, hogy a kormány a belbiztonsági szervezetek működését – nagyrészt – átláthatóvá merje tenni a társadalom számára. Tunéziában egyelőre – a korábbi rezsimek időszakához hasonlóan – a belügyminisztérium és a hozzá tartozó apparátus részben továbbra is a rezsim biztonságáért felel, még akkor is, ha nem rendelkeznek a korábbiakhoz hasonló erőszak-monopóliummal. A szektor reformjára és átláthatóvá tételére mindenképpen szükség lenne, mivel az a politikai stabilitás és a gazdasági fejlődés egyik előfeltétele: a korrupsztása és az átláthatatlansága bizonytalanságot jelent, így távol tartja a befektetéseket és azzal ellehetetleníti a fejlődést (Bouguerra, 2014, 1. o.). Az elmúlt években a tunéziai lakosság és a nemzetközi emberi jogi szervezetek is azt tapasztalták, hogy az országban nagymértékű a korrupció, és az emberi jogi vétségek száma is magas – mind a biztonsági, mind a védelmi szektor tevékenységét illetően (Mighri, 2018). Ugyanakkor az is kiderült, hogy bár a probléma ismert, a kormány mégsem lép fel időben és hatékonyan, mivel hiányoznak a reformok megtervezéséhez és végrehajtásához a megfelelő szakértelemmel rendelkező politikai vezetők.

A biztonsági és a védelmi szektor reformja jó úton halad, és a szervezeteik együtt sikeresen vették fel a harcot az elmúlt években – sok egyéb mellett – a terrorista csoportokkal, és sokat fejlődtek a határvédelem terén. A reformjuk mégsem lesz elegendő a belső feszültségek és az utcai erőszak megszüntetéséhez, amelyek javarészt nem az iszlamista terrorizmushoz, hanem a növekvő munkanélküliség és a társadalmi előrelépés lehetőségének hiánya okozta feszültségekhez köthető (Haugbølle és Chemlali, 2019). 2020-ban Tunéziában egy politikai elitválság látható, amelyet a koronavírus-járvány által okozott gazdasági nehézségek (leginkább a turizmus válsága) tovább súlyosbitanak (Éva, 2020). Ezért várható, hogy a társadalmi elégedetlenségből adódó utcai erőszak mértéke nőni fog.

Konklúzió

A tunéziai forradalom nagy politikai nyertese a védelmi szektor, amelynek költségvetése ma már vetekszik a biztonsági szektoréval. Az utóbbi reformja még nem történt meg, ezért a belügyminisztérium és a hozzá kapcsolódó szervezetek működése továbbra is átláthatatlan. A védelmi szektorban azonban már az új politikai rezsim pártfogoltjai kaptak vezető szerepet, akik a korábban marginalizált földrajzi régiókból kerültek ki. Az viszont a két szektor közös erőfeszítésének az eredménye, hogy az elmúlt öt évben Tunézia belső biztonsági helyzete jelentősen javult. Bár a regionális biztonsági környezet továbbra sem lett jobb, ma már egy modernebb és nagyobb erőforrásokkal rendelkező védelmi szektor biztosítja az ország stabilitását, amely mögött számos külső támogató áll. Míg a két szektor számára a terrorizmus elleni harc és a határvédelem a szervezeteik működési keretein belül megoldható problémát jelent, addig a romló társadalmi-gazdasági helyzet miatt kialakuló utcai feszültségek kezelése nem hárulhat csupán rájuk. A következő években tehát olyan átfogó változtatásokra lesz szükség a tunéziai kormány részéről, amelyek alapján a két szektornak csupán a megoldás egy szeletét kell biztosítania. Az egyértelmű, hogy szükség van a reformjukra, mert még mindig a korrupció és az erőszak alkalmazásának a magas szintje jellemzi őket, ami gátolja a társadalmi és a gazdasági fejlődést. A koronavírus-járvány okozta gazdasági nehézségek a korábbinál komolyabb válsághelyzetet teremtenek majd Tunéziában is, ezért a kormánynak fel kell számolnia minden olyan akadályt, amely a biztonsági és a védelmi szektor hatékony reformjának az útjában áll.

Irodalomjegyzék

- Ashour, Omar (2013). *Finishing the Job: Security Sector Reform After the Arab Spring*. *Brookings*. A letöltés ideje: 2020. június 1. <https://www.brookings.edu/articles/finishing-the-job-security-sector-reform-after-the-arab-spring/>.
- Bouguerra, Bassem (2014). *Reforming Tunisia's Troubled Security Sector*. Washington, DC: Atlantic Council.

- Éva Ádám (2020). *Arab tavasz: tíz év sikerei és kudarcai*. Budapest: Antall József Tudásközpont.
- Ferwagner Péter Ákos (2013). Tunéziai kérdőjelek a „jázmínos forradalom” után. *Belvedere Meridionale*, 25(1), 23–33.
- Grewal, Sharan (2016). A Quiet Revolution: The Tunisian Military After Ben Ali. *Carnegie Endowment for International Peace*. A letöltés ideje: 2020. június 1. <https://carnegieendowment.org/2016/02/24/quiet-revolution-tunisian-military-after-ben-ali-pub-62780>.
- Hanlon, Querine (2012). *The Prospects for Security Sector Reform in Tunisia: A Year After the Revolution*. Washinton, DC: United States Institute of Peace.
- Haugbølle, Rikke Hostrup és Chemlali, Ahlam (2019). Everyday Violence and Security in Tunisia. *Middle East Institute*. A letöltés ideje: 2020. június 14. <https://www.mei.edu/publications/everyday-violence-and-security-tunisia>.
- Kirkpatrick, David D. (2011). Chief of Tunisian Army Pledges His Support for „the Revolution”. *The New York Times*. A letöltés ideje: 2020. június 1. <https://www.ny-times.com/2011/01/25/world/africa/25tunis.html>.
- Lounnas, Djallil (2019). The Tunisian Jihad: Between al-Qaeda and ISIS. *Middle East Policy*, 26(1), 97–116.
- Marszad Mízánijja (2020). Mizaniat aldawla. A letöltés ideje: 2020. június 12. <https://budget.marsad.tn/ar/budget/state-budget/>.
- Matei, Florina Cristiana és Kawar, Jumana (2019). Tunisia's Post-Arab Spring Intelligence Reform. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 33, 135–158.
- Mighri, Hamza (2018). Barriers to Tunisia's Security and Defense Reform. *Carnegie Endowment for International Peace*. A letöltés ideje: 2020. június 14. <https://carnegieendowment.org/sada/77214>.
- Révész Béla (2019). Rekordnagyságú lesz a honvédelmi költségvetés 2020-ban. A letöltés ideje: 2020. november 25. <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/rekord-nagysagu-lesz-a-honvedelmi-koltsegvetes-2020-ban.html>.
- Serrano, Francisco (2019). Is Tunisia's Post-Arab Spring „Success Story” Only Skin-Deep? *World Politics Review*. A letöltés ideje: 2020. június 12. <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/27782/is-tunisia-s-post-arab-spring-success-story-only-skin-deep>.
- Shah, Hijab és Dalton, Melissa (2020). The Evolution of Tunisia's Military and the Role of Foreign Security Sector Assistance. *Carnegie Endowment for International Peace*. A letöltés ideje: 2020. június 12. <https://carnegie-mec.org/2020/04/29/evolution-of-tunisia-s-military-and-role-of-foreign-security-sector-assistance-pub-81602>.
- Soler i Lecha, Eduard, Colombo, Silvia, Kamel, Lorenzo és Quero, Jordi (2016). Re-Conceptualizing Orders in the MENA Region: The Analytical Framework of the MENARA Project. *MENARA Methodology and Concept Papers*, 1.
- Taylor, William C. (2014). *Military Responses to the Arab Uprisings and the Future of Civil-Military Relations in the Middle East: Analysis from Egypt, Tunisia, Libya, and Syria*. New York, NY: Palgrave Macmillan.